

סימן מד

בעל שאינו שומר תורה ומצוות שטוען על אשתו שעוברת על דת

ראשי פרקים

א. ריקודי עם מעורבים כעוברת על דת

ב. התראה בעוברת על דת

ג. בבעל שאינו שומר תורה ומצוות

בענין בעל שאינו שומר תו"מ שתבע תביעת גרושין כנגד אשתו, כשעילת חיוב הגרושין העובדה שהאשה רוקדת בחוג לריקודי עם בחברה מעורבת, וכן העובדה שהאשה חוזרת לביתה בשעה 22.00בלילה. ב"כ הבעל הראה מקורו לדין עוברת על דת, וע"פ זה דרש לחייבה בגט פיטורין ולהפסידה כתובתה. ב"כ האשה טען דהואיל ובני הזוג חילוניים גמורים, הדבר מקובל בחברה בה הם חיים. לדבריו - מזה זמן שהאשה הפסיקה ללכת לריקודים ולחזור בשעות מאוחרות.

א. ריקודי עם מעורבים כעוברת על דת

תנן במשנה כתובות עב, א: ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית ... ואיזו היא דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם. ואיתא בגמרא שם (עב, ב): ומדברת עם כל אדם, אמר רב יהודה אמר שמואל, במשחקת עם בחורים. ועיין ברש"י במשנה שפירש דדת יהודית היינו שנהגו בנות ישראל, ואע"ג דלא כתיבא. והיינו כל עניני צניעות שהם מכח המנהג. ועיי"ש בגמרא לענין יוצאה וראשה פרוע, אימתי הוי דת משה ואימתי דת יהודית. ומ"מ הדוגמאות שנקטה המשנה הינם בגדר הדברים שאינם בכלל האיסור המפורש אלא שבכלל מנהג הצנועות. ועיין עוד בשיטה מקובצת למסכת כתובות (עב, ב ד"ה במשחקת), מהריטב"א ותלמידי רבינו יונה, דמהסוגיא משמע דלאו דוקא משחקת אלא אפילו מטילת ומדברת דברי בטלה, או שאוהבת להאריך עמהם בדברים יותר מדי.

ובנדו"ד בא הבעל בשתי טענות: א - על עצם ריקודי העם המעורבים, ב - על החזרה המאוחרת בלילה מריקודי העם. לכאורה שתי הטענות נכללות בעוברת על דת יהודית, שהרי אין זה בגדר התנהגות של צניעות, הן החזרה בשעות מאוחרות והן הריקודים המעורבים. (והעירני ת"ח אחד דבנידון הריקודים המעורבים שנוגעים זה בזה, לכאורה הוי דת משה כיון דהוי מעיקר הדין להתרחק מן העריות, עיין בב"ש כ, א דלדעת הרמב"ם אסור מדאורייתא לגעת באשה אף שאינו עושה זאת דרך חיבה, דנגיעה הוי בכלל אביזריהו דגילוי עריות, וכן הביא הרמב"ן בתש" המיוחסות (סי' קכז) דאסור לבעל למשש את הדופק לאשתו נידה, ובמקום פיקוח נפש ס"ל לרמב"ן דשרי כיון דאינו איסור תורה, אך לרמב"ם דנגיעת ערוה הוי איסור

דאורייתא, אסור אפילו במקום של פיקוח נפש. ועיין עוד בתש"י פני יהושע (ח"ב סי' מד) דאף לרמב"ם אין איסור דאורייתא בנגיעה אלא בנידה במקום דהוי נגיעה שאינה בדרך תאוה. וע"ע בלב חיים (לגאון רבי חיים פלאג'י - ח"ב סי' ד) דמ"מ הוי איסור, אף שאינו מן התורה. וכיון דהוי איסור, אפילו אינו אסור דאורייתא, הוי דת משה, וע"כ יש מקום לדון הרוקדת בריקודים כשנוגעים זה בזה, כעוברת על דת משה.)

ב. התראה בעוברת על דת

אך נפק"מ תהיה לכאורה אם הוי דת משה או דת יהודית, אם צריכים להתרות בה בטרם תפסיד כתובתה ובטרם נחייב את האשה בקבלת גט פיטורין. דאיתא בגמרא סוטה כה, א: איבעיא להו, עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה, מי אמרינן כיון דעוברת על דת היא לא בעיא התראה, או דילמא תיבעי התראה דאי הדרה בה תיהדר בה. ומפרוש רש"י מבואר דהספק בגמרא היה אם צריך להתרות בה כדי שתחזור בה, ואם תחזור בה לא תפסיד כתובתה, או כיון דבלאו התראה הפסידה כתובתה, אין צריכים להתרות בה דלא מהני למידי. ולכאורה בעית הגמרא הינה רק לענין הפסד כתובתה ולא לענין יכולת הבעל לגרשה בעל כורחה, ומש"כ רש"י דעל הצד שבעי התראה שיכולה לחזור בה, נראה דיכולה לחזור בה וממילא אם ירצה הבעל לגרשה יתחייב לשלם לה כתובתה, ומסקנת הגמרא שם דבעי התראה. אך זה אינו, דהא דלא יכול לגרשה בעל-כורחה היינו מתקנת רבינו גרשם, אך לדינא דגמרא יכול לגרשה, וע"כ הגמרא מיירי רק לענין הפסד הכתובה אך לא לענין חיוב גרושין. והנה הרמב"ם בהל' אישות (כד, יד), כתב וז"ל:

"העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואח"כ תפסיד כתובתה. עברה בינו לבינה וידע שהיא עוברת על דת והתרה בה בלא עדים וחזרה ועברה, הוא טוען ואומר עברה אחר התראה והיא אומרת לא עברתי כלל או לא התרה בי, אם רצה להוציא הרי זה נותן כתובה אחר שתשבע שלא עברה, שאם תודה שעברה אחר התראה זו, אין לה כלום."

מדברי הרמב"ם מבואר: א - דכל ההתראה הינה ביחס לכתובה, דהא אם מכחישה אותו לענין ההתראה, אף שלא הפסידה כתובתה, מצי לגרשה בעל כורחה. אך כאמור לעיל זו אינה ראייה, דהא הרמב"ם לא מיירי כלל מתקנת רבינו גרשם אלא לדינא דגמרא שיכול לגרשה בעל כורחה. אך מ"מ מוכח מהרמב"ם דאף לענין הפסד כתובתה סגי בהתראה שהתרה בה הבעל בינו לבינה, דהא כתב הרמב"ם שאם תודה שעברה אחר התראה זו, הפסידה כתובתה. ומדברי הרמ"א (אהע"ז קטו, ד) משמע לכאורה דבעי התראה אף לענין גרושין בעל כורחה, דאחר שכתב המחבר שתצא בלא כתובה אם יש עדים שהתרה בה, כתב הרמ"א דאין האשה יכולה לעכב עליו שלא יגרשנה ויכול לגרשה בעל כורחה ואין בזה משום חרם דר"ג. אלא שהגרע"א בתש"י (סי' קיד) כתב שאין דברי הרמ"א סובבים בדוקא על סיום דברי המחבר, ואף לדעת הרמ"א יכול לגרשה בעל כורחה גם אם לא התרה בה. וכן היא דעת הנודע ביהודה (תנינא, חאהע"ז סי' כו, וע"ע שם סי' כב) שיכול לגרשה בעל כורחה היכא דהכשילתו. אך נראה מדבריו דדוקא באופן שהכשילתו, אך במקום שאינה נוהגת במנהג הצנועות אפשר דאין זה בגדר מכשילתו, דמדברי הגרע"א בתש"י הנ"ל משמע דדוקא במשמשתו נידה הוי מכשילתו (לענין התראה בדת משה לשיטת רש"י, וכדלהלן), אך כאשר התיחדה עם אחר, אף אם לשיטת רש"י הוי דאורייתא, מ"מ כיון שלא הכשילתו בעי התראה. וא"כ גם בנדו"ד לא חשיב הכשילתו. אמנם עיין בגר"א בבאורו לאהע"ז (קטו, יב) דמבואר מדבריו דהיכא שרגילה לעבור על דת לא בעי התראה, וא"כ בנדו"ד שרגילה בכך אין צריכה התראה.

ומ"מ מה שהסיקו הנודע ביהודה והגרע"א דלענין לשאת אשה על אשתו לא בעי התראה, כך משמע גם מדברי תרומת הדשן סי' רמב שדן באשה הרגילה להתיחד בבתי נכרים בלילה כמו ביום, כתוצאה ממנו"מ שיש לה עם הנכרים ודרכה ללכת לכפרים ולשהות זמן רב בין הנכרים, ובתוך דבריו כותב תה"ד, וז"ל:

"... וא"כ הואיל וחשיב עוברת על דת, מצוה לגרשה, ואם אינו מוציאה נקרא רשע. ופשיטא דאף כהאי גוונא לא תיקן הגאון, כדאיתא בהגהה במימון ובמרדכי פרק המדיר בשם מהר"מ, אלא דלענין להפסיד כתובתה בעי התראה..."

הרי מבואר שלענין לגרשה בעל כורחה אף אחר חרם דר"ג לא בעי התראה. וכן מבואר להדיא בדברי המהר"מ פאדווא סי' יג, וז"ל:

"בוזה אל יטעה שום אדם לומר, הלא בדין עוברת על דת הוזכר שצריכה התראה, דזהו דוקא אם רוצה להפסידה כתובתה, דעל זה קבעי תלמודא בסוטה ... אבל פשיטא שמצוה לו לגרשה אף כי לא התרה בה, ויתן כתובה, וכן כתב הטור אהע"ז בהדיא בסי' קטו, שאף אחר שנשבעה שלא עברה על התראתו, שאין כופין אותו להוציא אך מצוה להוציא. וכן לא נמצא בשום אחד מן המורים הנ"ל שכתבו היתר לגרשה בעל כורחה שהזכיר התראה, כי לא נזכר התראה בתלמוד ובפוסקים אלא להפסידה כתובתה. וסברא נכונה היא, כי מה לי בהתראה אם לבו נוקפו עליו שזינתה והיא אסורה לו."

וע"ע בחתם סופר (חחו"מ בהשמטות סי' רג) שכתב לחלק בין עוברת על דת בפריצות ורגילה בכך, דדין הוא שיהיה מצוה לגרשה אף בלא התראה, וזאת ע"פ סברת המהר"מ פאדווא הנ"ל, אך בעוברת על דת חרם ושבועה וכדומה, דלא נאסרה עליו, אינו מגרשה אלא לאחר התראה. אמנם מדברי השואל ומשיב (ח"א סי' קיד) יש מקום לומר דבעי התראה אף לענין לגרשה בעל כורחה, וז"ל:

"... וכפי הנראה חשב מעלתו דדיני מורדת אינו רק להפסידה כתובתה בלבד, ולפענ"ד גם להתיר חרם ר"ג, ולא ק"י הוא, אם ממון הקל לא הוציאו רק בדיני הכרזה ומשפטי מורדת, מכל-שכן לענין להתיר חרם ר"ג שהחרם הוא איסור חמור."

ברם, נראה לחלק בין מורדת לעוברת על דת, דבמורדת ליכא מצוה לגרשה וגם אין חשש מכשילתו, משא"כ בעוברת על דת, ובפרט כשעוברת בענינים שיש בהם פריצות, לא בעי התראה ואין שייך לדון בזה ק"י שדן השואל ומשיב. (ועיין עוד בגדר דיני התראה בעוברת על דת, מש"כ הגר"ש טנא זצ"ל בברכת שלמה חאהע"ז יח/טז.)

והנה יש שרצו לדייק בדברי רש"י בסוגיא בסוטה כה,א באיבעיא דגמרא אי בעי התראה, שכתב (בד"ה עוברת על דת): "יהודית ...", דהיינו שכל האיבעיא בגמרא היא בדת יהודית ולא בדת משה, וא"כ בדת משה אינה צריכה התראה. ואי נימא כדלעיל דרוקדת בריקודים המעורבים היא עוברת על דת משה, א"כ לא איבעיא התראה להפסידה כתובתה. ועיין בב"ש קטו, יז דמשמעות כל הפוסקים דאף בדת משה בעי התראה, ועין בפת"ש שם ס"ק יא.

[ות"ח אחד רצה לטעון שבנדו"ד לא יוכל הבעל לטעון טענת עוברת על דת כיון שיש לו קטטה עם אשתו, וראיתו מדברי הרמב"ן בתש"י המיוחסות (סי' קלג) שדן

בבעל שהיתה לו קטטה עם אשתו וטען שראה שזינתה וכו'. ומבואר שם ברמב"ן דכיון שהבעל מחזר למצוא עלילות דברים כדי לגרשה, מחזיקים אותו כמשקר כיון שהרגיל קטטה, ועקב כך גם אינו נאמן במה שטוען שאמר לו פלוני שראה מדברת פריץ אחד והוא מאמינו כבי תרי, עיי"ש. וכן פסק הרמ"א בשו"ע אהע"ז קעח, ט. אך ברור שיש חילוק בין הנדון שם לנדו"ד, דהרמב"ן מיירי באופן שהיתה הכחשה בין הבעל לאשה בענין העובדות, דבכגון זה אף במקום שנתנו לו חכמים נאמנות, אין אנו מאמינים לו ואמרינן דמחמת קטטה אומר כן, אבל במקום שהעובדות ברורות וידועות, מחמת הודאתה או עדים וכד', ואין אנו צריכים לנאמנות הבעל, מצי הבעל לגרשה בטענת עוברת על דת.]

ג. בבעל שאינו שומר תורה ומצוות

ולכאורה בנדו"ד אף שהבעל לא התרה בה ואף שכעת כבר אינה עוברת על דת, כיון שעברה על דת יכול לגרשה בעל כורחה, הגם שכתובה חייב ליתן לה, ואף שאין מגרשין בזה"ז בעל כורחה, מ"מ יש לכאורה לחייב את האשה בקבלת גט.

וראיתי לגאון מטשיבין בספרו דובב מישרים (ח"א קכד/ב) שדן בבעל שרוצה לגרש את אשתו מחמת שאינה מכסה ראשה, והכל יודעים שהבעל אינו מהמקפידים על-כך "ואך תואנה הוא מבקש". והביא הדובב מישרים דמיון לזה מהמבואר בשו"ע חו"מ סי' שצג, ג (ומקורו מדברי הגמרא בב"ק מח, א), באשה אחת שנכנסה בבית שכנתה ללוש ולאפות, "והניחוח ונתעלמו כדי שלא יביטו בה בעת לישתה ואפייתה, ובא עז של בעה"ב ואכל הבצק ומת, וחייבוה חכמים לשלם דמיו", והיינו מפני שהיה לאשה לשמור שלא ינזק העז באכילתו, דהוה לה לאסוקי אדעתא שבעה"ב לא נשאר לשמור. וכתב ע"ז הט"ז שם, וז"ל:

"כתב רש"ל, בעולם הרע במדינות הללו פולין ואשכנז, אין חוששין לזה לא אנשים ולא נשים, ואפילו בלא זה מגלין זרועותיהן, ואי אתא דינא כהאי גוונא פשיטא שהאשה פטורה. ואי טען בעה"ב שמשום צניעות הלך, נאמן בשבועת היסת. ואי נראה בעיני הדיין להיות מוחזק בכך להיות בודל עיניו מראות ברע, פשיטא דלאו כל כמיניה להוציא ממון, עכ"ל."

ומזה רוצה הדובב מישרים להסיק דגם בנידון שלפניו כיון שידוע שהבעל אינו מהמקפידים, ואין חפצו בכיסוי ראש האשה ואך תואנה מצא לו להתגדר בה כדי להוציא את האשה ולחייבה בקבלת גט, ע"כ אין אנו מקבלים טענתו ואין אנו דנים בה דין עוברת על דת. אמנם הדובב משרים, לאחר שהביא את דברי הט"ז, כתב: "ובפרט שברצונה שמהיום והלאה תלך כדרך נשים הצנועות, בודאי לא חשיבה כעוברת על דת דיהיה מותר לגרשה", מ"מ נראה מדבריו דאף אם לא היתה מקבלת על עצמה ללכת בכיסוי ראש, לא היה דינה כעוברת על דת. אמנם גם בנידון שלפנינו טוענת האשה שכעת הפסיקה ללכת לריקודים, ואף שלא התחייבה שלא ללכת בעתיד, מ"מ נראה שלא יוכל בכגון זה לחייבה בקבלת גט.

וכך ראיתי גם לגרא"י ולדינברג (ציץ אליעזר ח"ז, סי' מח, פרק ג), שהסיק מדברי הט"ז הנ"ל, וז"ל:

"... דמכיון דלא הוחזק הבעל הזה להיות בודל את עצמו מלעבור על מצות התורה, ואדרבא הוחזק להיפך, לאו כל כמיניה להוציא עבור טענתו זאת את אשתו ולהוציאה בלא כלום ... יש בזה גם משום גדירת

גדר בפני הפורצים שלא יעשו את התורה קרדום לחפור בה למען הגשמת שרירות ליבם, ושלא ימצאו להם מקום להאחז בקרני הדת להיות נבל ברשות התורה לבגוד באשת נעוריהם, ובפרט בדור פרוץ זה בעו"ה שרבים המה הבעלים הנותנים עיניהם בנשים אחרות ומואסים עי"כ בנשותיהם ומחפשים כל מיני דרכים להפטר מהם ולהשאירם לאנחות יחד עם ילדיהם."

וכך גם נראה מדברי הגר"ע יוסף שליט"א בספרו יביע אומר (ח"ג, חאהע"ז, כא/יט) שאם נראה לביה"ד שכל מגמת הבעל לגרשה ואין טענתו כנה, אין לקונסה אף אם לא תאבה לתוכחות ביה"ד לכסות ראשה:

"שאל"כ כל איש חופשי הנשוי עם חופשיה כמוהו ויתן עיניו באחרת, יבוא בטענות כאלה להתעולל על אשתו להוציאה בעל כורחה ובלי כתובה, והיא לא תוכל לעמוד בדרישותיו פן תהיה לבוז בעיני חבריהם וחברותיהם, ויוציא מחשבתו לפועל לגרשה בלי כתובה ובניגוד לרצונה, ונמצאו מסייעים ידי עוברי עבירה לבגוד באשת נעוריהם וללכת אחרי שרירות ליבם ועיניהם."

אמנם עדיין יש מקום לחלק בין כיסוי ראש לריקודים מעורבים, דלענין כיסוי הראש אכן סהדי שכל הציבור החילוני ללא יוצא מן הכלל אינו נוהג דין זה, וכאשר בא הבעל החילוני בטענה על שאשתו שאינה מכסה ראשה, אכן סהדי שכל טענתו היא בבחינת עילה שמצא לגרשה. משא"כ לענין ריקודים מעורבים יש בודאי מיעוט (אף אם יתכן ואינו מיעוט המצוי), ויש לבחון את העובדות ביחס לבעל. וכך מצאתי בפס"ד של הגר"ש ישראל זצ"ל (משפטי שאול סי' ה) שדן בערעור על פס"ד של ביה"ד הרבני בחיפה שפסק; "כי התובעת הנ"ל חרגה מגדרי הצניעות המקובלים בזה שרקדה ריקודים סלוניים בלי נוכחות בעלה, כשאולם הריקודים מואר בתאורה אדומה וכו'", וביה"ד הרבני בחיפה פסק שהאשה דינה כעוברת על דת לענין חיוב גרושין, אך לא הפסידה כתובתה מפני שלא התרה בה. הגר"ש ישראל דחה קביעה זו מחמת חומר הראיות, דהיינו שלא היו ראיות ראיות (ע"פ ההלכה) שאכן רקדה ריקודים וכו'. אך בתחילת דבריו, כתב וז"ל:

"אם אמנם בנוגע לדברים שנהגה בהם קלות ראש בדת משה וישראל בידיעת הבעל ובהסכמתו, ועכשיו לרגלי קטטות שנולדו ביניהם מעורר טענה זו כלפיה, יש מקום רב לומר שלא נזקק לו, כי דיני התורה לחיים ניתנו, ולא בכדי לתת יד לכל רשע ומנוול להשתמש בהם למלא תאוותו ... אולם בכגון דא ודאי יש מקום להבחין גם בדרגות הקלקול והשחיתות. ואף שאנו רואים בבעל שאינו מקפיד בלבושה וכל כיוצ"ב מדברים שדשו בהם רבים והפך להם להיתר, מ"מ אין לנו שום יסוד לומר שלא איכפת לו גם בדברים שקרבתם למעשה זנות הוא גדול ביותר. ולסוג זה שייכים הריקודים הסלוניים הללו, כפי עדותם של העדים. וכהאי גוונא בגמרא סוף גיטין, שאמרו שם: רוחצת עם כל האדם סלקא דעתך? ופירשו התוס', אפילו אדם רע אינו סובל זה מאשתו."

לאמור לעיל עלינו לבחון ולבדוק את עובדות המקרה ביחס לתובע, שבאם יראה שאכן אין דעתו סובלת מעשי אשתו, אף שאינו שומר תו"מ, יוכל הבעל לגרשה בניגוד להסכמתה, אך במידה ויראה לביה"ד שתואנה מצא כדי לגרשה, אין לחייבה בקבלת גט פיטורין.

מסקנות

- א. אשת איש הרוקדת בריקודים מעורבים, דינה כעוברת על דת משה.
- ב. עוברת על דת צריכה התראה כדי להפסידה כתובתה.
- ג. במקום שמכשילתו, דעת האחרונים שיכול לגרשה בעל-כרחו ללא התראה.
- ד. יש הסוברים בדעת רש"י דעוברת על דת משה לא צריכה התראה גם לענין הפסד הכתובה. אך הב"ש כתב דמשמעות כל הפוסקים שצריכה התראה.
- ה. בעל שאינו שומר תו"מ שרוצה לגרש את אשתו בטענה שאינה מכסה את ראשה, אין דנים בה דין עוברת על דת, וזאת כאשר ניכר לבי"ד שאין טענתו כנה, וכל מגמתו להתלות בטענה זו כדי לגרשה.
- ו. לענין ריקודים מעורבים בזוג שאינו שומר תו"מ, יש לבחון אם האשה חרגה מגדרי הצניעות המקובלים.